

di. Biroq, ta'lim jarayonida zamonaviy axborot texnikalarini, jumladan shaxsiy kompyuterlarning qo'llanilishi uchun zarur nazariy va amaliy, ilmiy-uslubiy asoslarning ishlab chiqilmaganligi, ayniqsa, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish bilan bog'liq qator muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Texnik ijodkorlikni amalga oshirishda kompyuterlarni qo'llashning shakl va usullarini belgilashda, avvalo ular yordamida o'quvchilarning ijod qilishni emas, balki yangi texnik yechimni yaratishdagi axborotlarga bo'lgan ehtiyojini qondirishi va uni amalga oshirishning samarali yo'llarini ishlab chiqishda foydalanishini e'tiborga olish lozim.

4. Texnik yechimlar qidirishning sinektika va morfologik tahlil usullari. «Aqliy hujum» usulining rivojlanib borishi natijasida texnik yechimlarni qidirishning V.Gordon tomonidan taklif etilgan sinektika deb ataladigan usuli yuzaga keldi. Sinektika so'zi lotinchadan olingan bo'lib, u turli tipdagi elementlarning qo'shilishini bildiradi. Sinektorlar o'qish jarayonida eng kamida quyidagi xususiyatlarni egallashlari lozim: abstraktlashuvga ko'nika olish, ya'ni muhokama qilinayotgan predmetdan xayolan uzoqlasha olishlari; xayollar, fantaziyalarga berila olish; bir g'oyadan umuman boshqasiga fikran o'ta olish, ya'ni bitta g'oya bilan o'rallashib qolmaslik; boshqalarni eshita olish, boshqalar tomonidan berilgan g'oyalarni chidam bilan eshita olish; g'ayrioddiylaridan oddiylarini va aksincha, oddiylardan g'ayrioddiylarni topa olish [2].

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5847-sonli farmoni.
2. Sharipov Sh.S., Qo'ysinov O.A. va boshq...Texnologiya fanini o'qitish va psixologik xizmatni tashkil etishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. -T.: «Muhammad poligraf», MCHJ, 2017.
3. Shomirzayev M.X. - Ta'lim texnologiyalaridan foydalanish muammolari. // Zamonaviy ta'lim. - T.: 2019.
4. Shomirzayev M.X. - Texnologiya fanini o'qitishning samaradorligini oshirish yo'llari. O'qituvchilar uchun uslubiy qo'llanma. -T.: 2019. 72-b.
5. Альтшуллер Г.С. О психологии изобретательского творчества/Г.С. <https://motherhouse.ru/uz/inheritance-and-gift/metod-delfi-ekspertnyh-ocenok-obshchayaharakteristika-metod-delfi-i-myshleniya-edvard-de-bonoshest-shlyap-myshleniya-shlyapy/> <https://osnovaschool.ru/uz/Psychology/edvarda-de-bono-tehniki>
6. Технология ТРИЗ: суть, принципы, приемы решений Образование и инновационные исследования (2023 год № 8) 141 <http://interscience.uz>

REZYUME. Ushbu maqolada malakali pedagoglarni tayyorlash jarayonidagi islohotlar, umumta'lim maktablarida o'quvchilarning texnik ijodkorligini rivojlantirish yo'nalishlari, bosqichlari va metodlar, TRIZ texnologiyasining afzalliklari haqida fikr va tavsiyalar berilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье приводятся мнения и рекомендации о реформировании процесса подготовки квалифицированных педагогов, направлениях, этапах и методах развития технического творчества учащихся общеобразовательных школ, преимуществ технологии ТРИЗ.

SUMMARY. This article presents opinions and recommendations on reforming the process of training qualified teachers, directions, stages and methods of developing technical creativity in students of comprehensive schools, and the advantages of TRIZ technology.

PEDAGOG KADRLARDI TAYARLAWDA KASIPLIK ETIKANIN ORNI HAM AHMIYATI

A.J.Muratbaeva – *filosofiya ilimleri kandidati*

Ajiniyaz atindagi Nokis mamleketlik pedagogikalik instituti

Tayanch so'zlar: kasbiy etika, pedagogik etika, kasbiy or-nomus, kasbiy g'urur, pedagogik burch, shaxs axloqi, mas'uliyat, o'z ustida ishlash, pedagogning maqomi.

Ключевые слова: профессиональная этика, педагогическая этика, профессиональная честь, профессиональная гордость, педагогический долг, нравственность личности, ответственность, самосовершенствование, статус педагога.

Key words: professional ethics, pedagogical ethics, professional honor, professional pride, pedagogical duty, personal morality, responsibility, self-improvement, teacher status.

Zamanagoy sharayatta miynetti integratsiyasi ham qanigesiwidin joqari darejesi bir jumisshiga aldın onlagan, hatteki juzlegen adamlar ushin qiyin bolgan wazypalardı orınlaw imkaniyatın bermekte. Bunda jamiyet belgili bir insannın hareketlerine baylanisli boladı. Onın adepsiz hareketleri qalalar, aymaqlar ham hatteki putkil mamleketlerdin parawanligına qawip tuwdırıwı, ziyar jetkiziwi mumkin. Sol sebepli har bir xızmetkerdin kasiplik etikasınin roli artpaqta.

Kasiplik etika - bul kasiplik ortalıqtagi adamlardın minez-qulqı ham qarım-qatnasıqların belgileytuğın adep-ikramlılıq principler ham qadiriyatlar jıyintıgı. Onda hujdanlılıq, hadallıq, juwapkershilik ham oz-ara esap beriw sıyaqlı turli aspektler qamtıp alıngan. Házirgi tez ozgerip atırğan ham básikei keń en jayğan dúnyada jumıs islep

TRIZ texnologiyasining afzalliklari. TRIZ, Six Sigma kabi boshqa vositalar vazifani hal qila olmagan holatlarda eng yaxshi ishlaydi. Bu olti Sigma DMAIC texnikasini takomillashtirish bosqichida yechimlarni topishning yana bir usulini taqdim etadi (definish, o'lashash, tahlil qilish, takomillashtirish, nazorat qilish) yoki DMADV loyihalash bosqichi (definish, o'lashash, tahlil qilish, loyihalash, tekshirish) [6:141].

TRIZ loyiha guruhlariga muammoni globalashtirishga va odamlar o'xshash muammolarni qanday hal qilganiga oid misollarni topishga imkon beradi. Bu biroz eski maqolga o'xshaydi: "G'ildirakni qayta ixtiro qilishning hojati yo'q". Jamoalar o'zlari yechim ishlab chiqmasligi mumkin, chunki u allaqachon qilingan. Boshqa tomondan, ma'lum bir muammoga tegishli bo'lishi mumkin bo'lgan 40 toifaning mumkin bo'lgan kombinatsiyasini bilish ham yangi g'oyalarni keltirib chiqarishi mumkin [3].

Zamonaviy ota-onalar va o'qituvchilar bolani ijod bilan ta'lim olishni birinchi o'ringa qo'yish vazifasini qo'ydi. Bunday qobiliyatlarni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Shu sababli, o'quv dasturlarida maktab o'quvchilari uchun TRIZni qo'llaydigan o'qituvchilar bilan uchrashish mumkin. Ushbu tizimga asoslangan o'yinlar va vazifalar faol fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi, shuningdek, shaxsni ijodiy shakllantirish jarayonini ham bolalar, ham kattalar uchun yanada qiziqarli qiladi.

atırğan qanıgeler tabisli ham turaqlı karyera qurıwı ushın kasiplik etikağa amel etiwı zárur.

Pedagogikalıq etika – pedagogikalıq iskerliktiń morallıq mánis-mazmunı ham pedagogikalıq iskerlik nátiyjesinde júzege keletuğın múnásibetlerdi támiyinlewshi oqıtıwshınıń minez-qulıq normaları ham qağıydaları jıyintıgı. Pedagogikalıq etika - adep-ikramlılıqtın pedagogikalıq iskerlikte kórinis tabıwınıń kelip shıgıwı ham tábiyatı, dúzilisi, wazıypaları ham ózgesheliklerin úyretiwshi ilim.

Pedagogikalıq etikanın maqseti oqıtıwshılarga kasiplik parızların orınlawda morallıq tańlawdı ámelge asırıwğa járdem beriw, óytkeni ol professional hámjamıyet tárepinen úlgi sıpatında qabıl etilgen is-háreketler ham múnásibetler standartına qaratılğan.

Pedagogikalıq etikanıń wazıypaları: kásiplik pedagogikalıq iskerliktiń joqarı statusı hám abıroyın saqlap qalıw; oqıtıwshılıq kásibi wákıllerine jámiyettiń (birinshi gezekte oqıwshılar hám olardıń ata-anaların) isenimin támiyinlew; pedagogikalıq jámaátti ulıwmalıq ádep-ikramlılıq normaları tiykarında birlestiriw; pedagogikalıq ortalıqta juwapkershilik hám isenimlilik qádiriyatların bekkemlew; toplanğan ishki mashqalalar hám konfliktlerdi sheshiw.

Kópshilik tájiriybeli pedagoglardıń pikirinshe, haqıyqıy pedagog:

- óz kásibin súyetuǵın, onıń sociallıq qádirin hám mámleketlik áhmiyetin túsinetuǵın, óz minnetlerin joqarı juwapkershilik sezimi menen orınlaytuǵın insan bolıwı kerek;
- bilimdan, muzikalıq sawatlılıqtı biledi, kóp oqıǵan, ilim jetiskenliklerine qızıǵadı;
- balalardı jaqsı kóredi, olardıń bilimlerin bahalawǵa obyektiv jantasadı, hár bir tárbiyalanıwshınıń individual qábiyetlerin rawajlandırıwǵa umıladı;
- kásiplik dárejesin turaqlı arttırıp baradı, óz tájiriybelerin ulıwmalastıradı hám kásiplerleriniń tájiriybesin úyrenedi;
- ózine-ózi kritikalıq jantasadı, sonıń menen birge kásiplerine onıń kemshiligin kórsete aladı;
- kásiplerleri, oqıwshılar hám olardıń ata-anaların menen dostana múnásibette boladı;
- pedagogikalıq taktke qatań ámel qıladı;
- óziniń abıroyı hám kásiplerlerinin abıroyı tuwralı oylaydı;
- jámaát ar-namısı ushın qayǵıradı;
- jumista hám turmista minez-qulıq úlgesi bolıp tabıladı.

Pedagogtıń etikalıq normaları onıń ádep-ikramlılıq sezimlerine tayanadı, bul sezimlerde sáwlelendiretuǵın obyektlerine muwapıq bir neshe toparlarǵa bóliw múmkin. Pedagogikalıq kásiplik múnásibetti tártipke salıwshı sezimler toparına kásiplik ar-namıs hám maqtanış, kásiplik parız, juwapkershilik sezimlerin ajratıw múmkin. Pedagogtıń pedagogikalıq process qatnasıwshılarına: tálim alıwshılarǵa, olardıń ata-analarına, pedagogikalıq jámaát aǵzalarına múnásibetin sáwlelendiriwshı sezimler toparın ayrıqsha ajratıp kórsetiw múmkin. Ózin-ózi kritikalaw, ar-namıs, abıroy, maqtanış kibi hám t.b. sezimler oqıtıwshınıń ózine professional pedagogikalıq hám jámiyet wákili sıpatında múnásibetin sıpatlaydı.

Pedagogikalıq etika strukturasında tórt tiykarǵı bloktı ajratıp kórsetiw múmkin. Birinshiden, bul pedagogtıń óziniń miynetine, óz iskerliginiń predmetine bolǵan qatnası. Ekinshiden, bul «pedagog-oqıtıwshı» sistemasında «vertikal boyınsha» qatnasıqlar etikası, ol bul qatnasıqlardıń tiykarǵı principlerin, normasını hám pedagogtıń shaxsına hám pedagogtıń minez-qulqına qoyılatuǵın talapları qarap shıǵadı. Úshinshiden, bul «pedagog-pedagog» sistemasında «gorizontal boyınsha» qatnasıqlar etikası, bunda kóbirek ulıwmalıq normalar menen emes, al pedagog iskerliginiń specifıkası hám psixologiyası menen tártipke salınatuǵın qatnasıqlar qarap shıǵıladı. Tórtinshiden, bul pedagog hám basshılıq qılıwshı strukturalardıń hákimshilik-issheńlik qatnasıqları etikası bolıp, eki tárepke de bilimlendiriw sistemasın basqarıwdı optimallastırıwǵa baǵdarlangan belgili bir «oyın qaqıydaların» ilgeri súredi.

Ózbekstan Respublikasınıń «Pedagog statusı haqqındaǵı» Nızamınıń «Pedagogikalıq etika qaqıydaları» dep atalǵan 8-statyasında tómendegiler atap kórsetilgen:

«Pedagogikalıq etika qaqıydaları pedagog óz kásiplik minnetlerin orınlawı paytında ámel qılıwı lazım bolǵan qaqıydalar toplanınan ibarat bolıp tabıladı.

Pedagogikalıq etika qaqıydaları bilimlendiriw shólkemleri ushın tiyislisinshe Ózbekstan Respublikası Mektepke shekemgi hám mektep bilimlendiriwı ministrligi

hámde Joqarı bilimlendiriw, ilim hám innovaciyaqlar ministrligi tárepinen islep shıǵıladı hám belgilengen tártipte tastıyqlanadı.

Pedagogikalıq etika qaqıydaların biliw hám olarǵa ámel qılıw pedagogtıń óz kásiplik minnetlerin orınlawınıń sapa kórsetkishlerin hámde pedagogtıń miynet intizamın belgileytuǵın ólsheń bolıp tabıladı.

Pedagogikalıq etika qaqıydalarınń pedagog tárepinen buzılıwı onı miynet tuwralı nızamshılıqqa tiykarlanıp intizamıy juwapkershilikke tartıw ushın tiykar boladı» [1].

Pedagogtıń kásiplik iskerligining ózine tán ózgesheligi birinshi gezekte pedagogikalıq miynetning predmeti menen anıqlanadı. Eger injenerding miynetining predmeti mexanizmler hám mashinalar, agronomda – ósimlikler hám jer, shıpakerde – insan denesi bolsa, onda pedagogtıń miynetiniń predmeti materiallıq bolmaǵan substanciya, qanday da bir mániste efemer bolǵan insanıń tiri janı. Onıń qalıplesiwı, rawajlanıwı pedagogtıń kóz aldında hám onıń járdeminde júz beredi.

Muǵallimniń etikalıq normalarına tómendegiler kiredi: álpayımlılıq hám ádeplilik, ápiwayılıq hám kishiyeıllik, hadallıq hám rasǵóylik, izshillik, ashıq kewillilik, saqıyılıq hám miriwbetlilik, óz-ara húrmet, dostana múnásibet, shın kewillilik, sıpayılıq, úlkenlerdi húrmet etiw hám t.b.

Álpayımlılıq – kewildegi ardaqlı pikirlerdi, eń siyrek sezim-tuyǵıardı, eń iygi niyetlerdi oqıwshılar, adamlar menen bólisiw, tınıshlıq, salmaqlılıq, qáterjamılıq penen is tutıw. Onıń 10 belgisi bar. Olar tómendegiler: insap, aqıl, ilim, jomartlıq, kórkem peyil, jaqsılıq, sabır, shúkir, múlayımlıq.

Ádeplilik - jaqsı tárbiya kórgenliktiń kórinis tabıwı, is-háreketlerde, sóylesiwde normanı, shegaranı, muwapıqlıq hám namuwapıqlıqtı biliw bolıp tabıladı. Ádepliliktiń tiykarǵı belgisi – ózin tuta biliw, pikir júrgiziwde asıqpaw, adamlardıń artınan ǵıybat etpew, ózgelerdiń pikirin tıńlay biliw, shıyrinsózlilik bolıp esaplanadı [2:14].

Pedagogikalıq parızdıń tiykarǵı mazmunın qurawshı wazıypa hám minnetler tómendegilerden ibarat: ana Watan — Ózbekstan Respublikasına sheksiz sadıqlıq penen xızmet etiw; óz mámleketi Konstituciyasına hám nızamlarǵa qatań ámel etiw, buyırıq hám nızamlardıń talapların orınlaw; muǵallımshilik iskerlikte hám shaxsiy turmista hadal hám durıs, miynetsúygish, intizamlı bolıw; ádep-ikramlılıq qaqıydalarına qatań ámel qılıw, udayına azada hám shıraylı kiyiniw; óz pániniń mazmunın hám bul pándi oqıtıw metodikasın puqta iyelew; óz kásibine muhabbat qoyıw, balalardı súyiw, olar menen isley alıw qábiletine iye bolıw; kásiplik sheberlikti udayına rawajlandırıp barıw; zamanagóy talaplar boyınsha jetik, belsendi, sociallıq, siyasiy máselelerdi durıs túsine alıw qábiletine iye bolıw.

Pedagoglıq miynetti ózine alǵan hár qanday shaxs meyillik, qábiyet hám imkaniyatlarına qaramastan belgili bir ádep-ikramlılıq qaqıydalar hám talapları orınlawǵa májbúr [5:3].

Pedagogikalıq parızdıń talaplarınıń biri – óziniń bilimlerin turaqlı túrde toltırıp barıwdan ibarat. Balalardı súyiw, olarǵa mehir-muhabbatlı bolıw muǵallimniń ádep-ikramlılıq kelbetinde mańızlı áhmiyetke iye. Bunıń ushın muǵallım ózin-ózi tárbiyalawı hám óz üstinde islewi kerek. Parız muǵallimniń aldına bos waqıttıń kemligine qaramastan óz üstinde udayı islewin talap etedi. Pedagogikalıq parızdıń eń joqarǵı shoqqısı pıdayılıq bolıp tabıladı: waqıt hám salamatlıq halatına qaramastan islew bolıp tabıladı.

Shaxs ádebin sıpatlaytuǵın belgilerdiń biri juwapkershilik bolıp tabıladı. Pedagogtıń juwapkershiligi, muǵallımlik iskerligi hám tálim-tárbiya procesiniń anıq wazıypaların da óz ishine aladı. Muǵallimniń moyınına bala shaxsın barksamal insan sıpatında tárbiyalaw juwapkershiligi júklengen. Muǵallım bolıp islep atırǵan yamasa usı kásipti tańlaǵan adamlar óz moyınına qanshelli

joqarı, dañqlı juwapkershilik alıp atırǵanlıǵın kóz aldına keltiriwleri kerek.

Ádalat morallıq túsiniqlerdiń eń keń tarqalǵan túsiniqleriniń biri hám etikaniń eń áhmiyetli kategoriýalarınń biri bolıp tabıladı. Ádalat — adamlardıń óz parızı hám wazıypaların jámiyet talaplarınan kelip shıqqan halda durıs, nızamlı, hadal, hújdan menen, haqqanıy hám ádillik penen orınlanıwın ózinde sáwlelendiriwshi morallıq, siyasiy, huqıqıy kategoriya bolıp tabıladı.

Ádalat principi óz mazmunına kóre úsh quram bólekten ibarat: 1) sıyıqlaw ólshemi; 2) talap qılıw ólshemi; 3) nızamlı baha beriw.

«Ádalatlı ustaz» ibarası hár qanday maqtawdan ústin turadı. Bul insannıń morallıq hám issheńlik qásiyetlerin bahalaw bolıp tabıladı. Ádalat – bul balanıń muǵallimlerge bolǵan iseniminiń tiykarı. «Ádalatlı bolıw ushin hár bir balanıń ruwxıy dúnyasın biliw kerek, - dep jazǵan edi ataqlı rus pedagogı V.A.Suxomlinskiy. – Aqıllı, pikiri bay, bawrı keń insanday hesh nársenı jaslardı qızıqtırmaydı, óziniń artınan erte almaydı da, aqıl – aqıl menen tárbiyalanadı, hújdan – hújdan menen, watǵa sadıqlıq – tikkeley watan ushin xızmet etiw menen», - dep atap ótken edi V.A.Suxomlinskiy.

Zamanagóy pedagog, sózsiz, professional, sheber, intellektual, psixolog, sociolog, texnolog, shólkemlestiriwshi, kurator, novator, ádep-ikramlılıq ustaz, ilhamlandırıwshi bolıwı lazım. Pedagogıqalıq professionalizmniń etalonları hám aksiomaları – bul ajıralmas túrde ózin keleshek áwladtı tárbiyalaw hám oqıtıw kibi mashaqatlı miynetke baǵıshlaǵan adamlar tárepinen qabıl etiliwı kerek bolǵan nárseler.

Aksioma №1. Muǵallim balalardı jaqsı kóriwı lazım.

Balalardı jaqsı kóriw – bul, eń dáslep, olardı túsiniw, olardı qanday bolsa, sondaylıǵınsha, óz jetiskenlikleri hám kemshilikleri menen birge qabıl etiw. Oqıwshılardı jasalma ráwishte «is qosjaqqas», «perspektivalı», «qıyın» hám «ádettegi» dep bóletuǵın pedagogtıń shaxstı ańlay almay qalıwı, kimnińdur táǵdirin kóre almay qalıwı ańsat. Balalardı jaqsı kóriw olarǵa hámme qálegen nársesin qılıwına ruxsat beriw degeni emes. Ótmish pedagogları-aq tártiptiń tárbiyalıq shoqpar emesligin atap kórsetken. Udayı «bolmaydı» dep qadaǵan etiwler yaki tárbiyalanıwshınıń pedagogtıń sózlerin qabıl etpey qalıwına alıp keledi, yaki qarama-qarsılıq ruwxın shaqıradı. Aqılǵa muwapıq hám turaqlı túrdegi talaplar oqıwshını belgili bir turmıs stiline úyretedi. Pedagogtıń muhabbatı menen xoshametlenetuǵın erkli háreketler málim bir waqıttan keyin ádetiy túske enedi. Sonlıqtan tárbiya procesinde oqıwshınıń ózin onıń ish-háreketleri hám sırtqı qásiyetlerinen gárezsiz jaqsı kóretuǵınlıǵın seziniwına erisiw zárúr. Balanı jaqsı kóriw – bul demek hár bir tárbiyalanıwshınıń táshwishlerine kirip bara alıw, olarǵa waqtında járdemke kele alıw, oqıwshılardıń keypiyatın ańlay alıw, balalar jámiyetiniń sırlı qatlamlarına kirip bara alıw hám onda qábıllanıwǵa erisiw, mektep turmısınıń qarama-qarsılıqların óz waqtında sheshe alıw. Bul túsiniq tárbiyalanıwshılar menen ornatılǵan ádep-ikramlı qatnasıqlar dárejesinde kórinis tabadı. Bul qarım-qatnasıqlar isenim, húrmet, talapshańlıq, ólshemdi (shegaranı) seziniw, ádalat, jomartlıq, miyrimlilik, óz-ara járdem, óz-ara húrmet, óz-ara talapshańlıq hám juwapkershilik kibi qásiyetler menen sıpatlanıwı lazım.

Aksioma №2. Muǵallim balalardı húrmet penen qarawı lazım.

Muǵallimniń stolı eresek adamdı balalar ústinen joqarı qoyadı. Bul tek qarım-qatnas stilin, formasın belgilep berip qoymastan, sonıń menen birge balanıń shaxsın húrmet etiwdi, abaylap-asırawdı da talap etedi. Ya.Korchaktıń tapqırılıq penen atap kórsetkenindey, «Adamnıń boyınıń bálentligi onıń qorshaǵan átiraptaǵılardan ústinliginiń gúwalıǵı emes».

Aksioma №3. Oqıwshı bilmew huqıqına iye.

Kóbinese pedagogtıń oqıwshıǵa qatnasta húrmetsiz, avtoritar poziciyası oqıwshınıń muǵallım menen basıstırǵanda ele kútáz az biletuǵınlıǵı hám isley alatuǵınlıǵı menen túsindiriledi. Lekin ótmishtegi ullı pedagoglar bir neshe mártebe muǵallimniń balalardıń bilmewin húrmet etiwı kerekligin atap ótken, sebebi, Ya.Korchak atap ótkenindey, «Balalar arasındıǵı aqmaqlar eresekler arasındıǵılardan kóp emes». Eger pedagog onıń «bilimsizligin» húrmet etse hám, buyırıq beriwden, talap etiwden aldın berilgen háreketlerdiń zárúrigin túsindirse hám qalayınsha jaqsıraq bolatuǵınlıǵın keńes etse, onda tárbiyalanıwshı bilimderdi hám jámiyettegi minez-qulıq normaların qabıl etiwge kelisim beredi. Oqıwshı bilmewge haqlı, biraq ol, eger talım-tárbiya procesi durıs shólkemlestirilse, biliwge umtladı.

Aksioma №4. Jawız muǵallım - naprofessional.

Ashıw, qáhár, qanaatlanbaw, ashıwshaqlıq, jek kóriwshilik, eger bular pedagogtıń sanasın tolıq iyelep alsa, onda psixoz, nevroz hám olarǵa janapay bir qatar jaǵdaylar hám awırıwlar kelip shıǵadı. Pedagog óziniń negativ emociýaların irke alıwǵa, quramalı jaǵdaylarda tezden ózin uslap alıwǵa hám tınıshlanıwǵa úyreniw zárúr. Turaqlı túrde ózin-ózi qadaǵalaw eń qıyın jaǵdaylarda da ashıwlanbaw kónlikpesin payda etedi. Lekin bunda pedagog jámiyetlik moralıń buzılıwına shıdamsız bolmay tura almaydı. V.G.Korolenkonıń tapqırılıq penen aytqanıday, «Titirkenbew ushin ózińdi-óziń qadaǵala: adamlardı da, atları da eń daslep ózińdi biylegen halda basqarıw kerek» [6].

Kópshilik adamlar haqıyqıy pedagog bolıp tuwılıw kerek degendi esitken. Bul haqıyqattan da sonday, eger sóz jarqın zeyin, úlken talant haqqında barǵanında. Biraq, pikirimizshe, balalar menen islesiwdi unatatuǵın, olarǵa óz bilimlerin hám tájiriýbelerin bergisi keletuǵın hár qanday muǵallım úlken sheberlik iyesine aylanıwı, onıń sabaqları bolsa túsiniqli hám qızıqlı ertek spektaklleri aylanıwı mümkün. Al bunıń ushin udayına óz ústinde islewı, yaǵnıy ózin mánawiy jaqtan bayıtıwı, óziniń dóretiwshilik potencialın, sonday-aq átirapındaǵılardı unamlı tásir jasıytuǵın shaxsiy qásiyetlerin rawajlandırıwı hám aktuallastırıwı, pedagogıqa tarawındaǵı progressiv ideyalar hám texnologiyalardı, oqıtıw hám tárbiyalaw metodikasın meńgeriwı, aldınǵı muǵallimlerdiń tájiriýbelerin úyreniwı hám óziniń tabısqa erisetuǵınlıǵına bekkem iseniwi kerek.

Solay etip, zamanagóy jámiyette individtiń shaxsiy sıpatları onıń issheńlik minezlemesinen, miynetke múnásibetinen, kásiplik jaramlılıq dárejesinen baslanadı. Bulardıń barlıǵı kásiplik etika mazmunın quraytuǵın sorawlardıń ayrıqsha aktuallıǵın ańıqlap beredi. Haqıyqıy professionalıq parız, hadallıq, ózine hám óz kásiplerlerine bolǵan talapshańlıq, óz miynetiniń nátiyjesi ushin juwapkershilik kibi morallıq normalarǵa tayanadı. Kásiplik ar-namıs hám abıroy, ádette, hár qanday tarawdaǵı professionalıqtıń ólshemi bolıp tabıladı.

Ádebiyatlar

1. O‘zbekiston Respublikasining 01.02.2024 yildagi «Pedagogning maqomi to‘g‘risida»gi O‘RQ-901-son qonuni.
2. Гоголин Ф.Н. Учительская жизнь. –Ташкент: «Учитель», 1985.
3. Ковалев А.Н., Кулик Н.В. Профессиональная этика: учебное пособие для бакалавриата. -Санкт-Петербург: 2013.
4. Очиров М., Очирова Н. Учительская жизнь. –Т.: «Учитель», 1997.
5. Педагогика. Учебное пособие для пед. училищ (С.П.Баранов, Л.П.Болотина, Т.В.Волинова, В.А. Славин). -М.: «Промсвещение», 1981
6. Педагогическая этика современного учителя. bokshic.slutsk-vedy.gov.by

REZYUME. Maqolada pedagog kadrlarni tayyorlashda kasbiy odob-axloqning ahamiyati ko'rib chiqilgan. Muallif pedagogik etikani o'ziga xos xususiyatlari, maqsadi va vazifalarini, pedagog shaxsiga qo'yiladigan axloqiy talablarning axloqiy va huquqiy asoslarini ochib beradi. Shuningdek, maqolada har bir pedagog o'z kasbiy faoliyatida inobatga olishi lozim bo'lgan aksiomalariga e'tibor qaratilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматривается значение профессиональной этики в подготовке педагогических кадров. Автор раскрывает особенности, цель и задачи педагогической этики, моральные и правовые основы этических требований к личности педагога. Также в статье обращается внимание на аксиомы, которые должен учитывать каждый педагог в своей профессиональной деятельности.

SUMMARY. The article examines the significance of professional ethics in the training of pedagogical personnel. The author reveals the features, purpose and objectives of pedagogical ethics, the moral and legal foundations of ethical requirements for the teacher's personality. The article also focuses on the axioms that every teacher should take into account in their professional activities.

MODULE AS AN IMPORTANT FACTOR OF STUDENT'S INDEPENDENT WORK MANAGEMENT

M.Kh.Pirimjarov – *Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences*

Aktobe Regional University after K.Zhubanov, Kazakhstan

M.N.Aymanganbetov – *Master of Arts, Kazakhstan*

G.A.Mambetkadirov – *Doctor of Philosophy in Arts*

Nukus state pedagogical institute named after Ajiniyaz

Tayanch soʻzlar: didaktika, intellektual, motivatsiya, innovatsiya, tasnif, differentsiatsiya, integratsiya, dinamizm.

Ключевые слова: дидактика, интеллектуал, мотивация, инновация, классификация, дифференциация, интеграция, динамизм.

Key words: didactics, intellectual, motivation, innovation, classification, differentiation, integration, dynamism.

The system of independent education provides very wide opportunities. Students in the process of their cognitive activity, along with educational material received from teachers, use additional information. This information appears to them as the fruit of self-awareness and independent education. Despite the great importance of the educational material sent by the teacher, the information acquired by the student in the process of self-awareness is more productive. The content of independent education is much broader than the content of education. In the process of independent education, the student has the right to choose the content of education. It reflects the goals and objectives of the student in mastering certain knowledge and skills.

The purpose of the study: the development of scientific and methodological materials for independent education, which, in turn, it has various didactic capabilities, namely:

- increases (strengthens) the knowledge, skills and abilities of the learner;
- activates the main ideas, concepts, processes related to the processes being studied;
- transmits the studied material;
- expands the amount of knowledge of the student;
- forms the practical skills and abilities of the student;
- manages the teacher's learning activities and the cognitive activity of the student;
- stimulates a scientific approach to the of new material for independent education [1].

The materials of independent education used in the system of independent education assume various tasks. Among them, we can list the tasks of self-determination, management, control, informational, cognitive, educational, intellectual, developmental, motivational, stimulating, innovative and other tasks.

The materials of independent education are classified according to several criteria [2]:

1. By the nature of the educational material: knowledge and information obtained from textbooks, educational and methodological manuals; additional material; standard texts of lectures, etc.

2. According to the volume of educational information: the full volume of the studied questions, information on the subject of the discipline. Information technology-related material.

3. By the term of use: handout for one-time use. The material used in the classroom repeatedly.

The material of independent education, communication between students and the teacher are the leading components in the process of independent education. The degree

of interaction of these two components contributes to the equation of models of open education [3].

This activity will be effective under the following circumstances. The student's activity will be effective if he can independently use educational and training materials, distinguish and analyze them. At the same time, the following skills of the trainee are important:

- work with scientific documentation, identification of originality in its content, classification of the studied phenomena and factors;
- analysis of educational material, identification of leading ideas and their argumentation (justification);
- systematization of educational material, identification of the main components, determination of pronounced connections between them and their didactic capabilities;
- regulation (ordering) of the process of using the material of independent education, their replenishment and updating [4].

It should be taken into account the fact that many students have not previously faced the problem of independent work and the material of independent education. The materials of independent education, unlike textbooks, educational and methodological manuals, are complex by the nature of the structure. As practice shows, many trainees in the learning process cannot objectively assess their skills of working with material for independent education. This assessment is always personal (subjective). A serious problem arises – how to ensure the objectivity of this process. In our opinion, there is a solution to this problem – it is necessary to develop, define, justify and apply criteria for assessing students' skills with material for independent education. Certain criteria should be dynamic and flexible. Each student chooses criteria in accordance with their readiness for self-assessment, organization and correction of their activities [5].

The criteria for assessing the level of mastery of students' skills of independent work with the material of independent education look like this:

- the highest level – the student has mastered the educational information transmitted in lectures and practical classes on the subject, is inclined to consolidate and expand the scope of this information. He is familiar with the electronic textbook and other literature available in the center of information and resources of the educational institution, has the skills to draw the necessary material from them and perform independent work correctly and in full;
- high level – the student has mastered the educational information transmitted in lectures and practical classes on